

чалавечтва. У жаночых тэктах сітуацыя кардынальна мяняецца: парушаюць ідылію ва ўзаемаадносінах з каханымі мужчыны. Нявернасць мужчыны не заўсёды вядзе да разрыву адносін з ім, але абавязкова спустошвае душу жанчыны. Часам лепшы варыянт – расстанне.

Шырокая ўвага навуковай супольнасці да гендарнай праблематыкі – бясспрэчны доказ актуальнасці і грамадскай запатрабаванасці гендарнага накірунку ў далейшай навуковай працы.

Джсерела та літаратура

1. Самая чароўная кветка : аповесці, апавяданні / уклад. Алесь Лесавік. – Мінск : Маст. літ., 2010. – 318 с.
2. Некрасов, С. Н. Жизненные сценарии женщин и сексуальность / С. Н. Некрасов, И. В. Возилкин. – Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1991. – 168 с.
3. Мілет К. Тэорыя сэксуальнай палітыкі / К. Мілет // ARCHE : Кабеты. – 1999. – № 3. – С. 6-41.
4. Ровенская, Т. «Виновата ли я...?» или феномен гендерной вины (на материале женской прозы 80-х – начала 90-х годов) / Т. Ровенская // Гендерные исследования. – 1999. – № 3. – С. 214–224.
5. Савкина И. «Разве так суждено между людьми?» // Север. – 1990. – № 2. – С.149.
6. Хорни, К. Женская психология (Избранные главы из книги) / К. Хорни ; пер. с англ. Е. И. Замфир ; вступ. ст. и прим. М. М. Решетникова. – СПб. : Санкт-Петерб. Ин-т психоанализа, 1993. – 48 с.
7. Киселева Т. Г. Социальный образ женщины в культурах мира / Т. Г. Киселева // Общественные науки и современность. – 2003. – № 3. – С. 162–171.

Фіцнер Тетяна. Хто винен? Проблема взаємін статей у сучасній білоруській прозі: гендерний аспект. У статті, на прикладі сучасної білоруської прозі, розглянуто проблему взаємін статей, вплив суспільних стереотипів на світогляд авторів і, відповідно, поведінку героїв / героїнь творів, виявлено авторське ставлення до загальноновизнаних норм поведінки статей, розуміння письменниками феномену кохання, доведено відтворення суспільних стереотипів у художніх текстах.

Ключові слова: відносини статей, норми поведінки статей, гендерні стереотипи, відтворення стереотипів, кохання.

Фицнер Татьяна. Кто виноват? Проблема взаимоотношений полов в современной белорусской прозе: гендерный аспект. В статье на примере современной белорусской прозы рассматривается проблема взаимоотношения полов, воздействие общественных стереотипов на мировоззрение авторов и, соответственно, поведение героев / героинь произведений, выявляется авторское отношение к общепринятым нормам поведения полов, понимание писателями феномена любви, доводится воспроизводство общественных стереотипов в художественных текстах.

Ключевые слова: взаимоотношения полов, нормы поведения полов, гендерные стереотипы, воспроизводство стереотипов, любовь.

Ficner Tetyana. Who is Blame? The Problem of Gender Relations in Modern Belarusian Prose: Gender Aspect. The article is about problem of the interaction between the sexes, about impact of social stereotypes on the outlook of the authors and, accordingly, the behavior of the heroes / heroines of works. Explorer considers author's attitude to the generally accepted norms of behavior of the sexes, show the understanding of the phenomenon of love by writers, and brings the reproduction of social stereotypes in literary texts. Subject of research is the modern Belarusian prose.

Key words: the interaction between the sexes, the norms of behavior of the sexes, gender stereotypes, the reproduction of stereotypes, love.

Стаття надійшла до редколегії
05.02.2013 р.

УДК 821.162.1-311.6.09

Наталія Цьолик

Літературна діяльність Міхала Чайковського як утілення романтичної ідеї чину: до проблеми польсько-українських зв'язків

Робота є літературознавчою спробою комплексного дослідження творчості Міхала Чайковського в контексті «української школи» польського романтизму. Проаналізовано історіософські й соціокультурні передумови

появи історичних творів автора. Досліджено три основні джерела літературної творчості М. Чайковського: козакофільство, слов'янофільство й авантюрну біографію. Розглянуто створення М. Чайковським прозової формули романтичного українізму.

Ключові слова: романтизм, «українська школа», козакофільство, слов'янофільство, багатокультурність, історична проза.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність дослідження зумовлена створенням Міхалом Чайковським прозової формули романтичної візії України, пошуком нових форм перенесення українських мотивів на польський ґрунт, що досі залишається маловивченим. Попередні дослідники творчості Міхала Чайковського користувалися переважно двома підходами – біографічним та історичним. Найдетальнішим дослідженням стала робота Ядвіги Худзіковської «Дивне життя Садика Паші». До інших біографічних студій належать роботи Броніслава Марковського, Зигмунта Мілковського, Францішка Равіти-Гавронського, Єжи Сковронка. Окремі аспекти висвітлені в польських учених Юліуша Кіяса, Казимира Чаховського, Зигмунта Швейковського. Міхал Чайковський заслуговує на увагу з двох причин: як відомий у Франції, а потім у Туреччині (із 1850 р. як Садик Паша) політичний діяч угруповання «Готель Ламберт» та представник «української школи», автор епічних творів, написаних польською мовою, здебільшого на історичну тематику. Дослідження пропонує нове прочитання творів автора, вивчення його ролі у формуванні міфу України на тлі прозаїків «української школи» польського романтизму.

Матеріалом дослідження слугували твори Міхала Чайковського. **Мета роботи** полягає в цілісному осмисленні особливостей епіки Міхала Чайковського та спробі виокремити її місце й роль у розвитку «української школи» польського романтизму. Досягнення мети передбачає реалізацію комплексу **завдань:** з'ясувати історіософські, соціокультурні та літературні передумови створення М. Чайковським епічних творів на тлі доби романтизму; визначити домінанти письменницької творчості, обґрунтувати втілення романтичної ідеї чину й козакофільство Міхала Чайковського в контексті проблемно-літературних тенденцій романтизму; дослідити вагомість концепції Вітчизни в життєво-творчому просторі письменника.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сенсом існування М. Чайковського був рух життя – безпосередня дія, у якій убачаються розмах, упевненість, бажання внести в життя все те, чим він марив. Саме тому найменшу увагу романтик звертав на свою літературну творчість. Вона була компенсацією того, що не вдавалося втілити в дійсності. Поміж прагненнями М. Чайковського й навколишнім світом існувала різюча прірва, що зводила нанівець усі починання. Саме завдяки літературній діяльності автор «Вернигори» реалізовував свою тугу до давнього життя, мріяв про Україну, створював світ, який хотів би бачити навколо себе. Джерелами письменницької творчості М. Чайковського стали козакофільство, слов'янофільство та колоритна особистість.

Лише в ті моменти, коли втрачається суспільна роль політика й жовніра – приходять моменти літературної творчості. У ній окреслюються три періоди. Перший – це 1835–1841 рр., коли М. Чайковський перебував в еміграції й писав (спочатку французькою) козацькі оповідання, розпочавши згодом найкращу частину своєї прозової творчості вже польською мовою («Козацькі повісті» (1837), «Вернигора» (1838), «Кірджалі» (1839), «Стефан Чарнецький», «Анна» та «Гавенди» (1840), «Кошовата», «Українки», «Овручанин», «Гетьман України» (1841)). Події, описані в цих творах, відбувалися переважно в Україні, інколи в Польщі. Саме тому проблематику цього періоду творчості можна окреслити як польсько-козацьку. Письменник пропагує товаришування між козаками й поляками, хоче, щоб козаки та шляхта дружили з татарами. Коли ж ідеться про боротьбу за батьківщину, за віру, то підтримує польсько-турецьке й козацько-турецьке протистояння. Слов'янська проблема була ідеологією М. Чайковського, основою його світобачення. Усе це виникло спонтанно, без глибоких історіософських роздумів. Адже світ молодості М. Чайковського був польсько-слов'янським. Крім українців, поляків, в оточенні траплялися росіяни, серби, болгари, чорногорці. Особливого значення для Садика Паші набуває ідея єдності слов'ян в еміграції в Парижі. Власне тут відбувається ідеалізація країни дитинства, слов'янського міфу. Ці тенденції М. Чайковський виразно подав упершій слов'янській повісті «Кірджалі». Основною її ідеєю є єдність слов'ян із метою визволення з турецької неволі. Особливістю твору стали дійсні події на Балканах [2, X]. М. Чайковський хотів воскресити давню Січ, козацьку Україну. Вільна Україна – це не локальна

проблема, а важлива ідея для всієї Європи. Стверджуючи вагому роль козацтва, М. Чайковський посилається на думку Кароля Сенкевича. Саме він в історичних працях порівнював два типи лицарства, пов'язаного з Польщею, – козаків та хрестоносців [3, с. 85].

Дворазове перебування в Італії (1840–1841) приносить певну зміну наповнення творів М. Чайковського. Письменника зацікавив не стільки стародавній Рим, як боротьба італійців із французами за часів Наполеона. Постають оповідання, акція яких розгортається на початку ХІХ ст. в Римі та Флоренції. З італійськими мотивами тісно переплітаються козацько-українські ідеї, тому проблематика цих оповідань визначається як італійсько-козацька. Сюди належать невеличкі твори, що увійшли до тому «Повісті» (1844), та публікації в часописах.

Третій період охоплює роки постійного перебування М. Чайковського в Туреччині, на Балканах, російській Україні – від 1843 р. і до смерті в 1886 р. Низка польських дослідників (М. Квапішевський [5], Ю. Кіяс [4], А. Фабіановський [1]) неоднозначно оцінювала літературну вартість прози та письменницький талант Садика Паші, уважаючи цей період часом занепаду таланту. Виходять друком твори, об'єднані новою турецько-слов'янською тематикою: «Болгарія», «Немоляка» (1871), «Легенди» (1872, 1883–1884), «Родина Гілів» (1874), оповідання в альманасі «Козаччина в Туреччині» (1857), автобіографічні твори, зібрані в «Дивному житті поляків і польок» (1865), залишилася рукописом повість «Боснія», що зберігається в бібліотеці Варшавського університету. Щоб підтримати діяльність М. Чайковського, до Туреччини приїжджав Адам Міцкевич, але став жертвою епідемії холери й помер у козацькому таборі. Крім того, що смерть А. Міцкевича була великою втратою для польської літератури, вона також стала ударом особисто для М. Чайковського, якому престиж та авторитет поета надав би величезну підтримку. У 1857 р. у Парижі вийшов альманах під назвою «Козаччина в Туреччині» («Kozaczyna w Turcji»), виданий соратником і товаришем М. Чайковського Людвіком Зверховським. Проте автором, напевно, був М. Чайковський, який виступив під криптонімом. Ця збірка була спробою виправдати його стратегію під час Кримської війни. Альманах містить оповідання, список офіцерів козацького полку, трохи поезії (деякі з віршів написані українською мовою, але надруковані латинським шрифтом) тощо. А найголовніше – у ньому було декілька цікавих статей, які роз'яснювали політику М. Чайковського. Його основна ідея полягала у відновленні Гетьманщини під турецьким протекторатом, наслідуючи традицію козацьких ватажків. М. Чайковський удає, нібито в Туреччині протягом 150 років безперервно існувала козацька спільнота. Це, звичайно, неправда, хоча й були окремі епізоди козацько-турецької співпраці.

На початку сімдесятих років зруйнувався цей протурецький варіант слов'янофільства. М. Чайковський уже переконаний, що повернення до Росії й визнання її найсильнішою – це дорога для визволення слов'янського народу. На сприйняття та реалізацію такої перспективи серйозно вплинули ліквідація слов'янського характеру козацьких полків і свіжа катастрофа Франції. У такій ситуації можна було стати проросійським слов'янофілом або повністю відмовитися від політичних ідей. Реалізувати ідею турецько-російського компромісу заради слов'янської єдності ані колишньому полководцю, ані літератору не вдалося.

Ідентифікація художньої візії з козащиною є надзвичайно глибокою у творчості М. Чайковського, ця тема набуває просто міфічного звучання. Тут виявляється подвійне козацько-шляхетське походження, лояльність, патріотизм автора. Можливо, якби доля склалась інакше й література для М. Чайковського стала головною справою життя – то він став би великим творцем, адже мав для цього багато можливостей. Літературна діяльність не була для автора метою, за її допомогою він досягав іншої цілі – відкриття шляху до втілення романтичної ідеї чину.

Прагненням М. Чайковського було відродження України часів гетьманів Сагайдачного, Виговського й інших, реалізацію якого він убачав у боротьбі зі спільним ворогом України та Польщі – Росією й у створенні на цих землях центру слов'янського світу під владою мудрого польського короля; на думку письменника, існування Польської держави без союзу з Україною неможливе. Герої романів М. Чайковського пов'язані з його коханою землею – Україною. Своїм зовнішнім виглядом, поведінкою, словами й справами вони висловлювали ті думки та ідейні принципи, яких дотримувався сам автор.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Поштовхом для створення історичних оповідань та повістей стала еміграційна дійсність письменника. Світ, зображений у творах, є патріотичною проекцією ідейних основ автора, який використовує різноманітні прийоми задля того, щоб його твори могли сприяти національній справі. Своєрідне тлумачення легенд і переказів про Вернигору знайшло своє втілення у творчості Міхала Чайковського, результатом якого стало ство-

рення міфу про козака-ляха. Ця міфічна постать уособлювала намагання письменника досягти політичних цілей – єднання козаків та шляхти для служіння Вітчизні. Козакофільство, слов'янофільство й колоритна особистість автора стали домінантою письменницької творчості Міхала Чайковського. Ідея всеслов'янського єднання, пронесена крізь усе життя, мала варіативні форми польсько-слов'янського світу, слов'янофільсько-турецької коєзистенції, слов'янсько-турецького єднання, турецько-російського компромісу. Визначальною рисою козакофільства митця було беззастережне прийняття козаччини, козацької історії, що набуло ознак міфічності. Жодна зі спроб створити єдину слов'янську сім'ю народів Міхалу Чайковському, – ані як політику, ані як письменнику, – не вдалася. Україна для Міхала Чайковського була, передусім, багатокультурною, вимріяною вітчизною, котру письменник зберігав у своїй свідомості. У творчості вона постає як своєрідна, виведена з героїчного минулого ідеалізована модель незалежної держави, яка мала стати «серцем Європи». Міхалу Чайковському вдалося висвітлити на епічному матеріалі компоненти багатонаціональності, які є складовою частиною вивчення процесів міжнаціонального співіснування та міжкультурної взаємодії, актуальних на сучасному етапі діалогу багатьох культур. Твори про Україну утворюють своєрідний козацький літопис.

Джерела та література

1. Fabianowski A. Ukraina – serce Europy. Koncepcje polityczne Michała Czajkowskiego / A. Fabianowski // Варшавські українознавч. зап. – 2006. – № 21–22. – С. 165–174.
2. Czajkowski M. Kirdzali : powieść naddunajska / M. Czajkowski. – Wyd. 2-gie, przejr. i popraw. – Lipsk : Druk. F. A. Brockhaus, 1900. – 288 s.
3. Czajkowski M. Powiastki i gawędy / M. Czajkowski. – Petersburg : Druk C. Wienhöbera, 1850. – 104 s.
4. Kijas J. Czajkowski pod urokiem Mickiewicza / J. Kijas. – Kraków : Un-t Jagielloński, 1959. – 166 s.
5. Kwapiszewski M. Debiut «kozackiego romanisty» / M. Kwapiszewski // Pamiętnik Literacki. – 1978. – Zesz. 2. – S. 3–33.

Цёлык Наталья. *Литературная деятельность Михала Чайковского как воплощение романтической идеи чина: к проблеме польско-украинских связей.* Работа является литературоведческой попыткой комплексного исследования творчества Михала Чайковского в контексте «украинской школы» польского романтизма. Проанализированы историософские и социокультурные предпосылки появления исторических произведений автора. Исследованы три основных источника литературного творчества М. Чайковского: козакофільство, славянофільство и авантюрная биография. Рассмотрено создание М.Чайковский прозаической формулы романтического украинизма.

Ключевые слова: романтизм, «украинская школа», козакофільство, славянофільство, многокультурность, историческая проза.

Tsolyk Nanalya. *The Literal Activity of Michal Tchaikovsky as Embodiment of the Romantic Idea in Work: to the Problem of the Relations between Poland and Ukraine.* The work is the literary attempt of a complex study of Michal Tchaikovsky works in the context of the «Ukrainian school» in Polish Romanticism. It studies the historosophical and sociocultural prerequisites of this author historical works appearance. The main three sources of M. Tchaikovsky literary creation: kozakofilstvo, slavophilism and adventurous biography are analyzed. The genre and compositional features of historical prose, a narrative conception of the author and the role of additional elements in creation of romantic prose formula in Ukrainian Romanticism by M. Tchaikovsky are defined.

Key words: Romanticism, «Ukrainian school», kozakofilstvo, slavophilism, multiculturalism, historical fiction.

Стаття надійшла до редколегії
12.02.2013 р.

УДК. 809.1

Марія Чобанюк

Феномен постмодернізму як явище слов'янської культури

У статті проаналізовано сутність методологічних і культурологічних домінант епохи постмодернізму. Дискусії про постмодернізм та його репрезентацію в культурі залишаються актуальними протягом багатьох

© Чобанюк М., 2013